

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ СОРА/COGECA У ДОСЯГНЕННЯ АГРАРНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Т. О. Зінчук, д. е. н., професор

Житомирський національний агроекологічний університет

Висвітлено особливості створення та функціонування Європейської Асоціації сільськогосподарських кооперативів СОРА-COGECA у Європейському Союзі. Досліджено напрями діяльності організації в окремих країн-членах ЄС. Доведено необхідність актуалізації ролі СОРА-COGECA в умовах: по-перше, посилення конкуренції на світових агропродовольчих ринках; по-друге, нових реформ САП ЄС щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників; по-третє, цінової дискримінації європейських виробників аграрної продукції.

Постановка проблеми. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи в країнах Європейського Союзу (ЄС) мають свою багаторічну історію та традиції і, як будь-які успішно функціонуючі організації, демонструють гнучкість, пристосовуючись до існуючих соціально-економічних умов. Незважаючи на відповідність міжнародним принципам та обов'язковим дотриманням до встановлених правил, на яких ґрунтуються кооперативи в різних частинах світу, сільськогосподарська обслуговуюча кооперація традиційно була та залишається прерогативою фермерів, має свої як загальні, так і індивідуальні риси в залежності від особливостей історичного розвитку та місцевих умов господарювання. Водночас, не існує єдиної домінуючої моделі сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу. Усі сільськогосподарські кооперативи ЄС за окремим виключенням відносяться до соціального сектора

економіки, оскільки вони носять некомерційний характер по відношенню до своїх членів, хоча і прагнуть до отримання прибутку. Подальший розвиток кооперації вимагає активізації ролі спеціальних інституцій, які виконують певні координаційні та об'єднуючі функції з метою реалізації інтересів сільськогосподарських товаровиробників, що дозволяє їм значно пришвидшити адаптацію до нових умов ринку, визначитися з оптимальним розміром своїх господарств, отримати додаткові конкурентні переваги, у першу чергу, перед великими аграрними підприємствами країн-членів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сільськогосподарської кооперації залишаються актуальними за сучасних умов, що пов'язано принаймні з існуванням двох причин: *по-перше*, з наступом переваг великих форм господарювання в сільському господарстві, які акумулюють значні фінансові ресурси та мають потужний соціально-економічний, виробничий та людський потенціал, і, *по-друге*, з незворотнім процесом глобалізації агропродовольчих ринків, що посилює конкуренцію серед товаровиробників за кращі умови збуту сільськогосподарської продукції. Відповідно, в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, ці питання знаходяться у колі наукових інтересів, породжують дискусії та є об'єктом їх науково-дослідницької праці. Надзвичайно глибоко ідеї обслуговуючої сільськогосподарської кооперації досліджуються у працях В. Зіновчука, М. Маліка, Л. Молдаван, О. Могильного, Н. Степаненко, О. Соловйової, Т. Швець та ін. Серед російських вчених слід відмітити праці І. Буздalова, С. Бойка, Н. Попова, Г. Філіпова та ін.; із зарубіжних публікацій відомими є праці К. Бреді, А. Гелба, Д. Джака, Я. Свейнара, В. Рейтера, М. Янга та ін. Однак, в цілому проблема організації сільськогосподарської обслуговуючої кооперації у науковому відношенні стосовно до сучасних соціально-економічних умов об'єктивно потребує продовження досліджень.

Мета досліджень. Обґрунтувати необхідність створення, роль та організаційно-правовий і соціально-економічний механізм функціонування Європейської Асоціації сільськогосподарських кооперативів СОРА-COGECA.

Виклад основного матеріалу. Середній розмір фермерських господарств у країнах ЄС становить 15,8 га, що є значно меншим, ніж у середньому в Україні, що вимагає об'єднання зусиль фермерів для кращих умов збуту сільськогосподарської продукції. Так, частка фермерських господарств із середньою площею понад 100 га у загальній кількості господарств становить: у Великобританії – лише 16 %, Франції – 8 %, Німеччині – 2,7 %, Австрії – 2 % [1, с. 25].

І хоча розвиток фермерства у Західній Європі характеризується такою спільною рисою, як скорочення загальної кількості фермерських господарств з одночасним зростанням частки великих господарств в обсягу виробництва всієї продукції в аграрному секторі економіки, близько 60 % усіх фермерських господарств мають середній розмір до 5 га сільськогосподарських угідь. При цьому слід виділити також окремі національні риси ведення фермерства в ЄС.

Наприклад, в економіці Швеції гідне місце займають шведські кооперативи, членами яких є 90 % усіх фермерів країни [2, с. 16]. Питома вага кооперативного збуту переробленої м'ясної продукції та живої худоби становить 80 %, зерна – 65-79 %. Шведські кооперативи практично на 100 % покривають вітчизняний експорт молока і молочних продуктів, а також більше, як на 75 % – зерна та яєць. У Німеччині всі сільськогосподарські кооперативи входять до складу Німецької райфазенівської спілки – найпотужнішого кооперативного об'єднання країни, мережа якого охоплює практично всіх сільськогосподарських товаровиробників. Відмітною рисою сільськогосподарської кооперації є її велике поширення на сферу надання виробничих послуг, зокрема – створення кооперативів із спільного використання сільськогосподарської техніки.

У Великобританії постачально-закупівельні кооперативи організують спільну закупку та доставку фермерам засобів виробництва, добрив, кормів, тощо. До таких кооперативів належать також товариства із спільного придбання та використання сільськогосподарської техніки. У цій країні найбільшого розширення набули кооперативні машинні синдикати, що об'єднують від 2 до 20 чол. Синдикати одержують кредити у розмірі 80 % вартості машин, який необхідно повернути протягом 4 років. Витрати на придбання сільськогосподарської техніки та машин розподіляються між членами кооперативу пропорційно розмірам їх ферм та оброблюваних площ. Аналогічно розподіляються витрати на зберігання, ремонт і страхування техніки.

У кооперативному секторі Данії зосереджено 91 % виробництва та переробки молока, 92 % – масла, 86 % – сиру. 93 % – свинини, 65 % – яловичини, 61 % – фруктів та овочів, 60 % – насіння сільськогосподарських культур, а також 20 % – поставок на ферми сільськогосподарської техніки і 48 % – добрив. Для датських кооперативів характерною є вузька спеціалізація. Якщо фермер не користується послугами кооперативу протягом 6 місяців, то він позбавляється членства та виключається з кооперативної організації через 1 рік після прийняття Радою директорів відповідного рішення.

Перевагою кооперативних організацій є те, що вони обкладаються меншим податком на прибуток. Так, якщо річний податок на прибуток приватної фірми – 50 %, то кооперативного підприємства – 20 %.

Вагому роль відіграють кооперативи в аграрному секторі Нідерландів. У постачанні фермерам інвентарю їх частка сягає 75 %, комбікормів – 53 %, мінеральних добрив та засобів захисту рослин – 60 %. У секторі збуту на них припадає: по молочних продуктах – 87 %, по цукру – 64 %, овочах – 85 %, квітах – 90 % і картоплі – 100 %. Для створення кооперативу та забезпечення його нормального функціонування фермери використовують кредити банку, що надаються їм під фермерські гарантії та страховки. Збут овочів, фруктів і квітів здійснюється через аукціони, які об'єднують 500-800 фермерів [2, с. 17]. В аграрному секторі економіки Франції об'єднаннями ФГ охоплено близько 90 % аграрних товаровиробників. Подальший розвиток фермерства у країні супроводжується створенням та функціонуванням організаційно-правових форм неприбуткового характеру: сільськогосподарських кооперативів, товариств колективних інтересів (ССКА), об'єднань із спільного ведення господарства (ГАЕК), асоціацій, синдикатів.

У європейських країнах процес взаємодії кооперативів з органами державного і місцевого регулювання аграрного виробництва, професійними і міжпрофесійними об'єднаннями сільськогосподарських товаровиробників координується з єдиного центру [3, 4, 5]. Саме такою структурою є COGECA – інституція, яка створена у 1959 р. національними кооперативними організаціями країн-засновників ЄС. Зазначений Комітет є представницьким органом, визнаним усіма кооперативами аграрної сфери (близько 30 тис.), який об'єднує майже 600 працюючих. Він виявляє, офіційно висловлює і відстоює їх інтереси в усіх керівних органах ЄС: ЄК, Раді Міністрів, Європейському парламенті, Раді Європи, Комітеті з економічних та соціальних питань, Комітеті регіонів. COGECA – це, передусім відверто лобістська організація, яка безпосередню бере участь в опрацюванні принципів положень аграрної політики щодо сільськогосподарської кооперації. Цією організацією формується і підтримується відповідне інституційне середовище в межах Співтовариства як базового елемента європейської моделі сільського господарства.

Крім політичного представництва в структурах ЄС, діяльність Комітету спрямована на популяризацію відносин співробітництва кооперативних підприємств на Спільному агропродовольчому ринку ЄС. Серед конкретних заходів Комітету, зокрема, створення реєстру

кооперативів, які здійснюють імпорт та експорт продукції; регулярне визначення, перепис та оприлюднення 500 найбільших кооперативів (за обсягами товарообігу); проведення науково-практичних досліджень у країнах-членах ЄС з питань їх оподаткування; тлумачення відповідних норм законодавства щодо практики їх застосування; аналіз методів, форм та результативності підготовки і перепідготовки фахівців з кооперативної справи; аналіз викликів процесу глобалізації економіки для сільськогосподарських кооперативів тощо.

COGECA один з колективних співавторів типового статуту для європейських кооперативів. Цей нормативний акт набув особливого значення з огляду на проведення реформ САП ЄС, політичну спрямованість рішень СОТ щодо лібералізації ринків, зростаючу концентрацію виробництва кооперативних підприємств харчової промисловості, роздрібної торгівлі продовольчими товарами та загострення конкурентної боротьби між транснаціональними продовольчими компаніями. Будь-які зміни в регуляторній політиці ЄС стосовно аграрних ринків супроводжуються рекомендаціями з адаптації до них кооперативних підприємств. Комітет постійно співпрацює з іншими європейськими та міжнародними організаціями, які виконують представницькі функції аграріїв. Так, яскравим прикладом професійних організацій, які активно впливають на формування САП ЄС симбіоз СОРА з COGECA.

На даний час СОРА об'єднує 53 професійні організації з 25 країн ЄС та 12 організацій з інших країн Європи і Туреччини, які мають статус асоційованого членства. Широке представництво дозволяє СОРА висловлювати загальні та специфічні інтереси своїх членів на законодавчому та виконавчому рівнях ЄС. Результативною є діяльність вказаних організацій з ЄК з питань розроблення положень Білої книги* (*Livre blanc*), або принципів майбутньої європейської політики щодо кооперації і кооперативів. Фактично без згоди СОРА/COGECA не приймається жодного рішення в аграрній сфері.

Слід відмітити важливість цієї організації з позиції соціального захисту фермерів. Найбільш актуальним та суперечливим питанням для фермерів ЄС є, наприклад, ситуація з цінами на молоко, яка в розмірі 40 євроцентів не влаштовує європейських товаровиробників. Фермери також добиваються і справедливості, через участь у цій організації, у питаннях квот на молоко, що в умовах економічної кризи

* Біла книга (1985 р.) – видання Європейської Комісії, у якому детально викладено причини, порядок формування та історичні перспективи єдиного ринку ЄС.

ставить сільське господарство, зокрема молочну промисловість в складне становище. Подібна ситуація складається з розмірами державної підтримки: прямі субсидії фермерам на даний час становлять 70 % бюджету Спільної аграрної політики ЄС, якій оцінюється приблизно в 53 млрд. дол. США. За даними Сора/Согеса це складає дві третини доходу фермерів. Водночас, передбачено, що передбачено, що у 2013 р. дотації на один гектар становитимуть для Польщі – 400 євро, Чехії – 446, у той же час для Німеччини – 691, Австрії – 802 євро на 1 га [4]. Така дискредитація спонукає до звернення президентів сільськогосподарських палат Чехії і Польщі саме до неурядових організацій та державних структур країн-членів ЄС. Інтереси польських та чеських фермерів та переробників сільськогосподарської продукції, як і інших країн, у СОРА/СОГЕСА представляє Національна рада польських (чеських) сільськогосподарських палат.

Висновки. Аграрну політику країн ЄС спрямовано на збереження фермерства як домінуючої позиції в структурі сільського господарства та сільського способу життя, які доводять свою стійкість, життєздатність і можливість успішно розвиватися. Кооперативні організації фермерів істотно впливають на політичне життя країн ЄС, оскільки їм належить важлива роль у виробленні аграрної політики, встановленні цін на сільськогосподарську продукцію, визначенні розмірів державного субсидування та кредитування, підтримці дрібного виробництва, субсидуванні експорту тощо. Призначення СОРА/СОГЕСА в умовах посилення конкурентної боротьби між світовими виробниками сільськогосподарської продукції набуватиме надзвичайної важливості у питаннях не лише соціальної справедливості, але й у пошуках та відборі найефективніших ринків збуту, залученні вигідних іноземних інвестицій, нарощуванням інноваційного капіталу фермерських господарств.

Список використаних джерел

1. Мельник Л. Л. Наукові засади оптимуму землекористування в сільському господарстві / Л. Л. Мельник, Ю. Л. Литвин // Агровіт. – 2008. – № 6. – С. 22–26.

2. Ильин Ю. Развитие аграрного сектора экономики: зарубежный опыт / Ю. Ильин // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2008. – № 2. – С. 14–17.

3. Трейнис М. Изменение социально-экономической активности земледельцев в Европейской модели сельского хозяйства / М. Трейнис, В. Винцонене, Б. Вазнонис // Роль соціального капіталу та локальних

ініціатив у забезпеченні сільського розвитку: доп. Міжнар. симп., (м. Житомир, 16–18 трав. 2007 р.). – Житомир: Вид-во «ДВНЗ «Держ. агрокол. ун-т», 2007. – С. 271–278.

4. Wspolna politika rolna Unii Europejskiej / ABC Unii Europejskiej Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce. – Warszawa, 2004. – S. 27 (1–4).

5. Plewa J. Nowe podstawy publicznego wsparcia dla rozwoju rolnictwa i obszarow wiejskich / J. Plewa // Wizja polskiej wsi w perspektywie 25-letcia. Polska wies 2005. Wizja rozwoju / pod red. Jerzego Wilkina. Fundusz Wspolpracy. – Warszawa, 2005. – S. 510.